

کمیته نظارت بانکی بال و رهنمودهای آن

حدود یک سال پیش، اجلاس سالانه بانک‌های مرکزی سیانزا (SEANZA) با حضور نمایندگان بانک‌های مرکزی چین، تایلند، ژاپن، ایران، هند، پاکستان، بنگلادش، سنگاپور، هنگ کنگ، مالزی، اندونزی، گینه جدید، فیلیپین، نپال، ماکائو، کره جنوبی و نیوزیلند برگزار شد و هدف از آن به طور عمده تقویت همکاری متقابل بانک‌های مرکزی عضو در ابعاد نظارتی و به طور خاص بحث درباره نحوه اجرای مقررات بال ۲ در کشورهای عضو سیانزا بود.

نماینده بانک مرکزی ایران در این اجلاس، با بیان اینکه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از مدت‌ها قبل نسبت به اجرای رهنمودهای بال ۱، تلاش کرده است، افزود: این بانک در حال ایجاد کردن زمینه مناسب برای اجرای توافقنامه بال ۲ است و با توجه به اینکه تمام بانک‌ها و مؤسسات پولی ایران مطابق مقررات بانکداری بدون ربا فعالیت می‌کنند، لذا تحقق رهنمودهای بال ۲ مستلزم انجام مطالعات بیشتری خواهد بود. لازم به یادآوری است که سازمان‌های مالی جهان مانند صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، بانک تسویه حساب‌های بین‌المللی و ... طی دهه گذشته نسبت به گردآوری و تدوین مقرراتی نظارتی در زمینه‌های مختلف اقدام کرده‌اند و این مجموعه‌ها را در اختیار کشورهای در حال توسعه قرار داده‌اند تا از آزمون و خطا پرہیز کنند. دو مجموعه از این مجموعه‌ها، مربوط به فعالیت بانک‌ها و مؤسسات غیربانکی حاضر در بازار پول است. این دو مجموعه تحت عنوان رهنمودهای بال ۱ و بال ۲ شناخته شده‌اند. مقررات یا رهنمودهای بال ۱ در سال ۱۹۸۸ تدوین شد و در آن دو موضوع اساسی مورد توجه قرار گرفت. موضوع اول بحث کفایت سرمایه بانک‌ها و موضوع دوم بحث طبقه‌بندی دارایی‌های بانک‌ها بود و از ابتدای دهه ۱۹۹۰ در بانک‌های بزرگ جهان به مورد اجرا گذاشته شد و بلافاصله معلوم شد که این مجموعه رهنمودها از لحاظ بانکداری بین‌المللی ناقص است. به همین علت، تدوین مقررات بال ۲ در دستور کار قرار گرفت و مجموعه رهنمودهای بال ۲ مشتمل بر روش‌های پوشش انواع ریسک‌ها تدوین و منتشر شد. در قالب مقررات جدید، موضوع نظارت، به ویژه نظارت‌های داخلی بانک‌ها مورد توجه و تأکید قرار گرفته و توصیه‌های ارزشمندی درباره مسوولیت پذیری، شفافیت، انتشار اطلاعات، کیفیت اطلاعات و مانند آنها ارایه شده است.

در مورد کمیته نظارت بانکی بال هم ذکر چند نکته ضروری است، از جمله اینکه کمیته نظارت بانکی بال در اواخر سال ۱۹۷۴ توسط رؤسای بانک‌های مرکزی ۱۰ کشور تشکیل گردید و به طور منظم چهار بار در سال تشکیل جلسه می‌دهد. این کمیته دارای ۲۵ گروه کاری است که به طور منظم تشکیل جلسه می‌دهند و زیر گروه‌های مهم آن هم عبارتند از: گروه استقرار و اجرای بیانیه‌ها، گروه کاری حسابداری، گروه سرمایه، گروه رابط اصول پایه، گروه بانکی کشورهای عضو، گروه بانکی الکترونیکی، همایش مشترک، گروه مدیریت ریسک، گروه تبدیل به اوراق بهادار سازی، گروه شفاف سازی مالی و گروه تحقیقات. یکی از اهداف مهم کمیته نظارت بانکی بال، در بر گرفتن دو اصل مهم در بحث پوشش نظارت بین‌المللی است.

- ۱) هیچ مؤسسه بانکی نباید قادر به فرار از نظارت باشد.
- ۲) نظارت باید به نحو کافی اعمال شود.

اصول پایه در نظارت بانکی

در این قسمت، اصول پایه در نظارت بانکی کارا و مؤثر که در سال ۱۹۹۷ توسط کمیته بال منتشر شده است، ارایه می‌گردد:
اصل یک (پیش شرط‌های لازم برای اعمال نظارت مؤثر)
- واحد نظارت می‌بایستی اهداف و مسوولیت‌های روشن و شفاف داشته باشد.
- واحد ناظر می‌بایستی نیروی کار مجهز، مجرب و استقلال عملیاتی داشته باشد.
- واحد نظارت می‌بایستی از چارچوب قانونی مناسب برای اعطای مجوز و اعمال نظارت برخوردار باشد و به اطلاعات هم

مقام نظارتی باید
اجازه داشته باشد
که در صورت تخلف
یک بانک از مقررات
احتیاطی، نسبت به
اصلاح رویه‌ها اقدام
کند و در صورت
لزوم، اجازه قانونی
برای ابطال مجوز
بانک مزبور را داشته
باشد.

دسترسی داشته باشد.

اصول دو تا پنج (صدور مجوز تأسیس بانک)

۲) دامنه فعالیت مؤسسات مالی مجاز (دارای مجوز) باید به روشنی تعریف شده باشد.

۳) مقام نظارتی صادر کننده مجوز تأسیس، حق رد یا قبول تقاضای تأسیس را پس از بررسی های اولیه و ضروری دارد. این مرحله شامل برنامه عملیاتی، ارزیابی مؤسسان و مدیران ارشد و پایه سرمایه و سایر موارد مورد نیاز جهت فعالیت می باشد.

۴) انتقال مالکیت در بانک، صرفاً با نظر مسوولان نظارتی امکان پذیر خواهد بود.

۵) مقامات نظارتی باید از این موضوع اطمینان حاصل نمایند که تملیک اموال و سرمایه گذاری، بانک را در معرض خطر قرار نمی دهد.

اصول شش تا ۱۵ (مقررات و ملزومات اعمال نظارت)

۶) مقام نظارتی می بایستی ضوابط و مقررات مربوط به حداقل سرمایه و کفایت سرمایه را تعیین نماید.

۷) مقام نظارتی باید سیاست ها و دستورالعمل های بانک در رابطه با اعطای تسهیلات و سرمایه گذاری و مدیریت مستمر بر آنها را ارزیابی نماید.

۸) مقام نظارتی می بایستی ضوابط و مقررات لازم را در خصوص ارزیابی کیفیت دارایی ها و ذخیره گیری مناسب وضع نماید.

۹) مقام نظارتی باید از وجود یک سیستم اطلاعات مدیریت در بانک و تعیین سقف های فردی یا گروهی برای تسهیلات گیرندگان اطمینان حاصل نماید.

۱۰) مقام نظارتی می بایستی مقررات لازم جهت کنترل تسهیلات مرتبط را وضع نماید.

۱۱) مقام نظارتی باید اطمینان حاصل نماید که بانک ها در اعطای تسهیلات به کشورهای خارجی و سرمایه گذاری بین المللی، ریسک کشورهای طرف معاملات و همچنین ذخایر کافی را برای مخاطرات احتمالی در نظر گرفته اند.

۱۲) مقام نظارتی می بایستی از وجود مکانیزمی در بانک که ریسک بازار را تحت کنترل در می آورد، اطمینان حاصل نماید.

۱۳) مقام نظارتی می بایستی از وجود یک سیستم جامع مدیریت ریسک تحت نظر مدیران ارشد بانک مطمئن شود و همچنین مراقبت نماید که بانک سرمایه متناسب و لازم را در ارتباط با ریسک های موجود داشته باشد.

۱۴) مقام نظارتی باید از وجود یک نظام کنترل داخلی جامع و متناسب با ماهیت و حجم فعالیت های بانک اطمینان حاصل نماید.

۱۵) مقام نظارتی می بایستی اطمینان حاصل نماید که بانک در خصوص اصل شناسایی مشتریان، رویه ها و دستورالعمل های اجرایی لازم را دارا باشد تا مورد سوء استفاده عمدی یا ناآگاهانه عوامل خلافکار قرار نگیرد.

اصول ۱۶ تا ۲۰ (شیوه های نظارت بر بانک ها)

۱۶) سیستم نظارتی مؤثر و کارا باید شامل نظارت غیر حضوری (Off-site) و نظارت حضوری (On-site) باشد.

۱۷) بازرسان بانک ها باید با مدیریت بانک ها تماس مستمر داشته باشند تا از عملیات و فعالیت های بانک ها اطلاع

هدف نهایی نظارت، جلوگیری از ورشکستگی بانک ها و مشتریان بانک ها است.

کافی داشته باشند.

۱۸) بازرسان بانک ها باید اختیارات لازم جهت جمع آوری آمار و اطلاعات، بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت مالی هر بانک و کل شبکه بانکی را در اختیار داشته باشند.

۱۹) مسوولان نظارت باید اختیارات لازم جهت تعیین درجه صحت و دقت اطلاعات نظارتی را از طریق نظارت حضوری و یا حسابرسی مستقل داشته باشند.

۲۰) بازرسان باید در اعمال نظارت یکپارچه بانکی از توانایی لازم برخوردار باشند.

اصل ۲۱ (نیازهای اطلاعاتی)

۲۱) بازرسان باید از صحت رویه ها و دستورالعمل های حسابداری بانک ها اطمینان حاصل نمایند، به شکلی که یک تصویر واقعی از سودآوری و موقعیت مالی بانک در مقاطع زمانی معین قابل حصول باشد.

اصل ۲۲ (اقدامات اصلاحی)

۲۲) مقام نظارتی باید در زمانی که بانک مقررات احتیاطی را رعایت ننموده است، اختیار قانونی برای اعمال اقدامات اصلاحی و در نهایت اختیار ابطال مجوز را داشته باشد.

اصل ۲۳ تا ۲۵ (اعمال نظارت بر بانک های فعال در سطح بین المللی)

۲۳) مقام نظارتی باید بر بانک هایی که در سطح بین المللی فعالیت می نمایند، نظارت یکپارچه ای را اعمال نماید.

۲۴) برقراری تماس و مبادله اطلاعات با مقامات نظارتی سایر کشورها، به ویژه مقامات نظارتی کشور میزبان، یک مسأله اساسی و مهم در رابطه با نظارت یکپارچه و جامع می باشد.

۲۵) شعب بانک های خارجی در کشوری که در آن به عنوان

مقام نظارتی
باید سیاست ها و
دستورالعمل های
بانک در رابطه با
اعطای تسهیلات و
سرمایه گذاری را
ارزیابی نماید.

میهمان فعالیت می نمایند، می بایستی خود را با استانداردها و مقررات کشور میزبان مطابقت دهند. این موضوع باید توسط مسوولان نظارتی کنترل شود.

نگاهی به ریسک ها

با توجه به لحاظ نمودن ریسک اعتباری، ریسک بازار و ریسک عملیاتی در بال ۲ به معرفی کوتاه آنها می پردازیم. **ریسک اعتباری:** ریسک اعتباری بدین معنی است که جریان نقدی و عده داده شده بابت مطالبات مالی از اشخاص (حقیقی یا حقوقی) مانند تسهیلات و اوراق قرضه به مؤسسه مالی، تا چه حد قابل وصول است. حالت های مختلف آن هم عبارتند از:

- (۱) احتمال کاهش توان بازپرداخت اصل و فرع توسط مشتری.
  - (۲) احتمال عدم بازپرداخت اصل و فرع توسط مشتری.
- بنابراین، مؤسسات مالی که تعهدات بلندمدت تری را نگهداری می کنند، مانند بانک ها و مؤسسات بیمه عمر، بیشتر در معرض این ریسک قرار می گیرند.
- انواع ریسک اعتباری عبارتند از:
- (۱) ریسک اعتباری خاص، شامل احتمال عدم ایفای تعهد در نتیجه شرایط خاص متعهد به بانک.
  - (۲) ریسک اعتباری سیستماتیک، شامل عدم ایفای تعهد در نتیجه شرایط اقتصادی مانند رکود و بحران اقتصادی.
- برای اندازه گیری ریسک اعتباری، از دو روش استاندارد و رتبه بندی داخلی استفاده می شود.

مدیریت ریسک اعتباری نیز شامل موارد زیر است:

- (۱) شناخت مشتریان و تعیین درجه اعتباری آنها.
- (۲) تعیین سقف تسهیلات قابل اعطا و وثیقه های لازم.
- (۳) تجزیه و تحلیل صحیح پروژه ها و تصویب در کمیته اعتباری.

(۴) تنوع در اعطای تسهیلات بر مبنای تقسیم بندی های خاص (صنایع، مناطق جغرافیایی، کشورها).

(۵) تعیین جریمه تأخیر و هزینه های دیگر در صورت معوق شدن تسهیلات.

(۶) آگاهی کامل از درجه کیفیت تسهیلات اعطا شده.

(۷) محاسبه نسبت کفایت سرمایه در مقاطع زمانی معین.

ریسک بازار: ریسک بازار، عبارت است از خطا در پیش بینی نرخ های مختلف در بازار از قبیل نرخ تورم، بهره و ارز. در بررسی ریسک بازار سه موضوع به شرح زیر مورد ارزیابی قرار می گیرند:

- (۱) ریسک ناشی از ناطمینانی نسبت به دریافت های مربوط به پرتفوی تجاری بانک که در نتیجه نوسانات معکوس در شرایط بازار بوجود می آید، همچون تغییر قیمت دارایی های بانک، نرخ بهره، نوسانات بازار و نقدینگی بازار.

(۲) ضرر احتمالی در نتیجه تغییر معکوس در شرایط بازار ارزیابی می شود.

(۳) بررسی عوامل تأثیر گذار اصلی ریسک بازار شامل نرخ بهره، بازدهی سهام و نرخ ارز. به عنوان مثال، چنانچه بانک درگیر معاملات خرید و فروش دارایی های متأثر از این عوامل باشد، ریسک نوسانات این عوامل محاسبه شود.

ریسک بازار به دو روش استاندارد و ارزش در معرض خطر اندازه گیری می شود.

مدیریت ریسک بازار نیز از طریق مشتقه شامل معاملات آتی، سلف، اختیار و سوآپ اعمال می شود.

ریسک عملیاتی: محاسبه ریسک ضرر مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از نامناسب بودن و ناکارآمد بودن فرآیندهای داخلی افراد و سیستم ها و همچنین حوادث خارجی را ریسک عملیاتی می گویند. به عبارتی دیگر، ریسک عملیاتی عبارتست از احتمال ایجاد مشکل در عملیات و فعالیت های بانک، همچون ایجاد نقص در سیستم های کامپیوتری، سوء استفاده و تقلب در اسناد بانکی، سرقت و اختلاس، اختلال در تسویه حساب ها، خطاهای عمدی و غیر عمدی انسانی.

مدیریت ریسک عملیاتی شامل مراحل زیر است:

- (۱) ارتقای سیستم های کامپیوتری و کنترل و نظارت بر آنها.
- (۲) ارتقای سیستم کنترل داخلی بانک ها.
- (۳) آموزش کارکنان.
- (۴) بکارگیری تخصص های لازم متناسب با پیچیدگی امور. به طور خلاصه، می توان یک چارچوب کلی و ضمنی را از نشریات کمیته بال در خصوص مقررات و نظارت بانکی که مکمل یکدیگر می باشند، پیدا نمود:

(۱) ترتیبات قانونی و اساسی برای تنظیم و کاربرد سیاست کلی در مورد بخش مالی، به ویژه سیستم بانکی.

(۲) وضع مقررات در مورد تنظیم قوانین، سیاست ها، تجویزها و دستورالعمل های کاربردی مؤسسات بانکی، مانند مقررات مربوط به تأسیس، میزان سرمایه، روش حسابداری، نحوه انتشار اطلاعات و راهنمای مدیریت ریسک.

(۳) ترتیبات فرآیند نظارت در خصوص اجرای مقررات بانکی و ملاحظه و بررسی کاربرد آنها.

(۴) ارزیابی شبکه تأمین برای ایجاد چارچوب اداره نقدینگی و مشکلات پرداخت دیون که می تواند بر یک بانک یا سیستم بانکی اثر گذارد. همچنین توزیع زبان های مالی همچون بیمه سپرده یا روش های تسویه و بستن حساب ها.

در نهایت می توان گفت که هدف کلی جریان نظارت، عبارتست از تأسیس و اقدام به فعالیت، جریان فعالیت و تجدید ساختار بانک به شکلی مطمئن، شفاف، کارا و اثربخش.

برگرفته از مقاله بانک تسویه بین المللی و نقش کمیته

بال در نظارت بانکی

نوشته علی رجبی

یکی از اهداف مهم
کمیته نظارت بانکی
بال، این است که هیچ
مؤسسه بانکی نباید
قادر به فرار از نظارت
باشد.